

УДК:378;67/123:56

DOI 10.31339/2413-3329-2020-1(11)-81-83

Лавренова Марія Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
orcid.org/0000-0003-4749-89-10
Фодор Катерина Йосипівна,
аспірант,
Мукачівський державний університет, м. Мукачеве

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ І СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті виокремлено педагогічні умови та структурні складники структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції. До таких умов віднесено: забезпечення мотивації студентів до оволодіння соціокультурним контекстом іноземної мови та культури іншого народу; актуалізація міждисциплінарних соціокультурних відомостей у змісті фахових дисциплін; розширення діапазону соціокультурних умінь і навичок майбутніх бакалаврів іноземної мови шляхом використання міждисциплінарних комунікативно-пізнавальних кейсів; педагогічний супровід та організація позааудиторної культурологічної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови. Структурно-функціональна модель характеризується цілісністю, відкритістю, інваріантністю, варіативністю, відкритістю, динамічністю.

Ключові слова: педагогічні умови, структурно-функціональна модель, майбутні бакалаври, іноземна мова, студенти, міждисциплінарна інтеграція, соціокультурна компетентність.

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій розвитку вищої освіти в Європі у сучасних умовах є створення загальноєвропейського освітнього простору. Тому нині відбувається активний пошук досягнення високих ступенів порівняності й сумісності освітніх систем, інструментів і механізмів їх коректної конвергенції. Виробляються єдині підходи до забезпечення якості вищої освіти, до розробки навчальних матеріалів та програм.

Входження України в Болонський процес, все більш тісне міжнародне співробітництво в галузі освіти, вимагають глибокого переосмислення процесу підготовки бакалаврів іноземної мови, покликаних сприяти зближенню різних народів, розумінню і прийняттю ними різноманіття навколишнього світу. Такі фахівці повинні бути компетентні в усіх сферах життєдіяльності країни, що вивчається, глибоко знати її культуру та традиції. У зв'язку з цим серед компетентностей, які набувають все більшої значущості для діяльності майбутнього філолога – бакалавр іноземної мови, необхідно назвати соціокультурну компетентність, що забезпечує високий рівень загальної культури фахівця, а також ефективне спілкування представників різних культур. Означена компетентність відзначена Радою Європи однією з ключових. Вирішення окресленої проблеми потребує пошуку дієвих педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції, які сприятимуть вдосконаленню освітнього середовища у вищій школі.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Сучасні науковці здійснили значний поступ у напрямі вирішення проблеми активізації професійної підготовки майбутніх філологів (С. Івашнюва [3], О. Касаткіна [4], Л. Смірнова [8]) та формування соціокультурної компетентності бакалаврів іноземної мови (Т. Колодько [5], С. Мельник [7], Т. Фоменко [9]). Зокрема, Н. Білоцерківська спрямовувала свої наукові пошуки на дослідження специфіки формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін [1]. Натомість Р. Гришкова визначала педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки [2]. Тоді як А. Матюшина конкретизувала соціокультурну роль мас-медіа у формуванні громадянського суспільства в Україні [6]. Привертають наукову увагу висновки А. Хом'як щодо використання інноваційних педагогічних технологій як засобів формування комунікативної компетентності [10]. Слушними вважаємо резюмування С. Шехавцова, котрий виокремив дієві педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в позанавчальній діяльності університету [11].

Мета статті: обґрунтувати педагогічні умови та структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Результати дослідження. Добираючи педагогічні умови дослідження, проаналізовано праці багатьох науковців, щоб визначитися з поняттям «педагогічна умова». Так, Т. Колодько зазначає, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він відбувається [5, с. 8]. Водночас обставина характеризується як сукупність умов, за яких трансформується досліджуване явище. В нашому дослідженні таким явищем є процес формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції, що оптимізується завдяки реалізації сукупності педагогічних умов. У такому контексті слухним є визначення педагогічних умов за С. Мельник як обставин, від яких залежить та в яких відбувається цілісний розвиток фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей [7].

Так, на думку А. Матюшиної педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених задач [6, с. 6]; С. Івашнюва визначає педагогічні умови як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів і зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує високу результативність навчального процесу та відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності [3, с. 8]. Тоді як Р. Гришкова під педагогічними умовами розуміє обставини педагогічного процесу, які виступають результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та використання елементів змісту, методів (приймів), а також організованих форм навчання для досягнення дидактичних цілей [2, с. 14]. Отже, науковці надають особливого значення впливу педагогічних умов на навчальний процес, а тому приділяли та приділяють багато уваги їхньому вивченню як чинників підвищення ефективності формування певного педагогічного феномену.

У визначенні оптимальних педагогічних умов для проведення експериментального дослідження враховувалася думка науковців, котрі виокремлюють у педагогічних умовах мотивацію, оцінку, самооцінку, прогнозування результатів діяльності, вміння студентів визначити власний рівень сформованості готовності до майбутньої роботи за фахом. Таким чином, педагогічні умови розглядаються як обставини, зміст і завдання діяльності.

У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції розглядається сукупність зовнішніх і внутрішніх взаємозалежних

чинників освітнього середовища, від ефективної реалізації яких залежить рівень підготовки студентів до роботи за фахом в умовах іноземного та іншомовного культурного середовища.

У визначенні педагогічних умов враховувалося, що їх доречно розглядати як «структурну оболонку» реалізації педагогічних моделей освітнього процесу, що мають спрямованість на досягнення чітко визначених цілей. Оскільки соціокультурна компетентність майбутніх бакалаврів іноземної мови розглядається як певна структурно диференційована цілісність, яку доцільно враховувати в освітньому процесі, відтак було зроблено гіпотетичне припущення, що кожен педагогічну умову доцільно спрямовувати на формування певного компонента анонсованої компетентності. Відтак в експериментальному дослідженні визначено сукупність педагогічних умов, які сприятимуть формуванню соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови: 1) забезпечення мотивації студентів до оволодіння соціокультурним контекстом іноземної мови та культури іншого народу; 2) актуалізація міждисциплінарних соціокультурних відомостей у змісті фахових дисциплін; 3) розширення діапазону соціокультурних умінь і навичок майбутніх бакалаврів іноземної мови шляхом використання міждисциплінарних комунікативно-пізнавальних кейсів; 4) педагогічний супровід та організація позааудиторної культурологічної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови.

Реалізація визначених педагогічних умов передбачала розробку моделі досліджуваного процесу. Однією з основних категорій, на якій ґрунтуються теоретичні й експериментальні методи наукового педагогічного дослідження, є моделювання динамічного процесу, що вивчається. Моделювання як методологічний принцип і метод наукового пізнання дає змогу на основі уявлення ідеального процесу навчання та структурних компонентів його результативності визначити напрями освітньої діяльності суб'єктів навчання в конкретних умовах. Моделювання – це специфічне багатofункціональне дослідження, спрямоване на відтворення основних ознак подібності реального об'єкта (наприклад, процесу навчання) в іншому об'єкті – моделі.

Нам імпонує визначення моделювання, яке дає Н. Білоцерківська [1], трактуючи його як процес створення ієрархії складників моделі, в якій певна реально існуюча система моделюється в різних аспектах і різними засобами. Основним поняттям у моделюванні є модель. Побудова моделі педагогічного процесу відбувається з урахуванням: визначених цілей, методологічних підходів, закономірностей, принципів, визначення змісту, форм, методів, засобів організації навчання, контролю та оцінки результату.

Моделювання дало змогу відтворити як статику дидактичного процесу, так і його динаміку. Наявність науково обґрунтованої моделі навчального процесу дозволяє спрогнозувати його розвиток. Так, модель процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції виступає засобом, спрямованим на реалізацію мети дослідження. Власне бачення методики формування означеної компетентності представлено в авторському

варіанті структурно-функціональної моделі.

Метою розробки й упровадження моделі було забезпечити формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції. Модель складається з чотирьох блоків: діагностично-організаційного, навчального, результативного, аналітичного. Імплементация розробленої моделі в освітній процес вищої школи базувалася на соціально-культурних передумовах модернізації професійної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови в умовах оновлення педагогічної освіти й урахувала дидактичний потенціал міждисциплінарної інтеграції у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови.

Окреслені аспекти моделі спрямовувалися на формування всіх чотирьох компонентів соціокультурної компетентності (мотиваційно-аксіологічний, лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, культурологічний). Результат упровадження авторської моделі конкретизувався за високим, достатнім, задовільним, низьким рівнями соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови, які визначалися за чітко окресленими показниками.

Розроблена експериментальна структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції характеризується цілісністю, відкритістю, інваріантністю, варіативністю, динамічністю. Цілісність і структурованість авторської моделі виявляється у взаємозв'язку її інваріантних і варіативних складників. Динамічність і функціональність полягає в постійній зміні, розвитку, вдосконаленні, модернізації змісту, форм і засобів навчання, що використовуються в процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами формування соціокультурної компетентності майбутніх бакалаврів іноземної мови на засадах міждисциплінарної інтеграції розглядається сукупність зовнішніх і внутрішніх взаємозалежних чинників освітнього середовища, від ефективної реалізації яких залежить рівень підготовки студентів до роботи в умовах іноземного та іншомовного культурного середовища. До таких умов віднесено: забезпечення мотивації студентів до оволодіння соціокультурним контекстом іноземної мови та культури іншого народу; актуалізація міждисциплінарних соціокультурних відомостей у змісті фахових дисциплін; розширення діапазону соціокультурних умінь і навичок майбутніх бакалаврів іноземної мови шляхом використання міждисциплінарних комунікативно-пізнавальних кейсів; педагогічний супровід та організація позааудиторної культурологічної підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови.

Структурованість моделі визначалася єдністю її структурних блоків. Оскільки анонсована схема вбудована в контекст фахової підготовки майбутніх бакалаврів іноземної мови, вона розглядається як відкрита.

Список використаних джерел

1. Білоцерківська Н. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Харків. 2009. 20 с.
2. Гришкова Р. О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ. 2007. 36 с.
3. Івашьова С. В. Організаційно-педагогічні засади вдосконалення методичної компетентності вчителів іноземної мови початкової школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 10. 20 с.
4. Касаткіна О. В. Психолого-педагогічні основи розвитку комунікативної компетентності студентів (на прикладі вивчення англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2007. 20 с.
5. Колодзько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2005. 20 с.
6. Матюшина А. В. Соціокультурна роль мас-медіа у формуванні громадянського суспільства в Україні: комунікативний дискурс : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соц. Комунікацій : 27.00.01. Київ. 2009. 15 с.

7. Мельник С. А. Интегрированный урок как засіб формування загальнокультурної компетентності учнів основної школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Харків, 2010. 20 с.
8. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2010. 20 с.
9. Фоменко Т. М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Вип. 42. С. 149–156.
10. Хом'як А. П. Педагогічні технології формування комунікативної компетентності старшокласників у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Київ, 2010. 20 с.
11. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2009. 20 с.

References

1. Bilotserkiv's'ka N. H. Formuvannya sotsiokul'turnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv u protsesi vyvchennya humanitarnykh dystsyplin: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv, 2009. 20 s.
2. Hryshkova R. O. Pedahohichni zasady formuvannya inshomovnoyi sotsiokul'turnoyi kompetentsiyi studentiv nefilolohichnykh spetsial'nostey u protsesi fakhovoyi pidhotovky : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2007. 36 s.
3. Ivashn'ova S. V. Orhanizatsiyno-pedahohichni zasady vdoskonalennya metodychnoyi kompetentnosti vchyteliv inozemnoyi movy pochatkovoyi shkoly: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv, 2010. 20 s.
4. Kasatkina O. V. Psykholoho-pedahohichni osnovy rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti studentiv (na prykladi vyvchennya anhliys'koyi movy): avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psykol. nauk : 19.00.07. Ivano-Frankivs'k, 2007. 20 s.
5. Kolod'ko T. M. Formuvannya sotsiokul'turnoyi kompetentsiyi maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchykh pedahohichnykh navchal'nykh zakladakh : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 2005. 20 s.
6. Matyushyna A. V. Sotsiokul'turna rol' mas-mediya u formuvanni hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini: komunikatyvnyy dyskurs : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. nauk iz sots. Komunikatsiy : 27.00.01. Kyiv, 2009. 15 s.
7. Mel'nyk S. A. Intehrovanyy urok yak zasib formuvannya zahal'nokul'turnoyi kompetentnosti uchniv osnovnoyi shkoly : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk: 13.00.09. Kharkiv, 2010. 20 s.
8. Smirnova L. L. Sotsiokul'turna kompetentnist' u strukturi pidhotovky uchyteliv inozemnoyi movy v Pol'shchi: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04. Kirovohrad, 2010. 20 s.
9. Fomenko T. M. Vyznachennya ponyattya «sotsiokul'turna kompetentnist'» u suchasniy paradyhmi vyshchoyi osvity. *Zasoby navchal'noy ta naukovy-doslidnoy roboty*. 2014. Vyp. 42. S. 149–156.
10. Khom'iyak A. P. Pedahohichni tekhnolohiyi formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti starshoklasnykiv u protsesi vyvchennya predmetiv humanitarnoho tsyклу: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.09. Kyiv, 2010. 20 s.
11. Shekhavtsova S. O. Formuvannya sotsiokul'turnoyi kompetentnosti maybutnikh uchyteliv inozemnoyi movy u pozanavchal'niy diyal'nosti universytetu: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04. Luhans'k, 2009. 20 s.

В статье выделены педагогические условия и структурные составляющие структурно-функциональной модели формирования социокультурной компетентности будущих бакалавров иностранного языка на основе междисциплинарной интеграции. К таким условиям отнесены: обеспечение мотивации студентов к овладению социокультурным контекстом иностранного языка и культуры другого народа; актуализация междисциплинарных социокультурных сведений в содержании профессиональных дисциплин; расширение диапазона социокультурных умений и навыков будущих бакалавров иностранного языка путем использования междисциплинарных коммуникативно-познавательных кейсов; педагогическое сопровождение и организация внеаудиторной культурологической подготовки будущих бакалавров иностранного языка. Структурно-функциональная модель характеризуется целостностью, открытостью, инвариантностью, вариативностью, открытостью, динамичностью.

Ключевые слова: педагогические условия, структурно-функциональная модель, будущие бакалавры, иностранный язык, студенты, междисциплинарная интеграция, социокультурная компетентность.

The article identifies a set of effective pedagogical conditions and substantiates the essential components of the structural and functional model in the process of forming socio-cultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration. The content of the categories of "condition" and "pedagogical condition" is analysed. It is emphasized that while determining the optimal pedagogical conditions for conducting the experimental research, the opinion of scientists who distinguish external and internal pedagogical conditions are to be taken into consideration: motivation, evaluation and self-assessment of the results of their activity, forecasting the results and the ability to determine their level of preparedness. In the article it is generalized that by pedagogical conditions of forming sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration a set of external and internal interdependent factors of educational environment is meant. These conditions include providing students with motivation to master the socio-cultural context of a foreign language and culture of another people; actualization of interdisciplinary socio-cultural information in the content of professional disciplines; expanding the range of sociocultural skills of future bachelors of arts in foreign languages by applying interdisciplinary communication and cognitive cases; pedagogical support and organization of extracurricular cultural training of future bachelors of arts in foreign languages. In this work it is pointed out that the structural and functional model of sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration is characterized by integrity, openness, invariance, variability, openness, dynamism. The integrity of the author's model is manifested in the relationship of its invariant and variant structural components. The dynamism is a continuous change, development, improvement, modernization of the content, forms and means of interdisciplinary integration, which are used in the process of forming sociocultural competence of future bachelors of arts in foreign languages on the basis of interdisciplinary integration. The structure of the model is determined by the unity of its structural elements.

Key words: pedagogical conditions, structural and functional model, future bachelors of arts, foreign language, students, interdisciplinary integration, socio-cultural competence.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>